

Система уроків з вивчення творчості Івана Франка

Урок третій. Мета і сенс життя людини у філософському творі

І. Франка "Легенда про вічне життя"

Людмила Назаренко,

вчитель-методист

м. Миколаїв

Проектно-конструкторська модель уроку літератури

I. Інформаційна картка уроку літератури

Мета літературної освіти: поглибити знання з творчості філософського спрямування І. Франка; формувати навички аналізу художнього твору; допомогти зрозуміти сенс людського життя; розвивати образне, асоціативне мислення, володіння словом; виховувати вірність у почуттях.

Цілі: розглянути і прокоментувати змістовий зв'язок із поезією зі збірки "Зів'яле листя", драматизм людських стосунків; подати роздуми про доцільність безсмертя людини, взаємне кохання як критерій щастя, неможливість його досягнення; пояснити використання біблійних мотивів і образів, умовність художнього світу легенд і притч; сформулювати провідну думку "Легенди...".

Завдання: проаналізувати "Легенду про вічне життя", висловити думки з приводу прочитаного, підтвердити чи спростувати думки митців про щастя, кохання, представити результати дослідницької роботи за темою "Сенс життя у філософському розумінні"; створити кольорову гаму кохання.

Змістові лінії літературної освіти:

Л — опрацювання художнього твору;

А — система людських цінностей;

К — умовність художнього світу легенд;

М — зв'язне висловлювання на задану тему;

Д — самостійне спостереження за фактами, явищами літературно-мистецького твору.

Компетенції учня-читача: домінувальні:

читацька, літературознавча; діяльнісно-операційна; **фонові:** комунікативно-мовленнєва, когнітивна, інформаційна.

Очікувані (плановані) результати: читання й інтерпретація філософського змісту легенд; побудова асоціативних моделей; потрактовування змісту понять "щастя", "кохання", "життя"; читання й розуміння художнього твору; накопичення емоційно-чуттєвого досвіду; вміння поєднувати інтелектуальні здібності та образні компоненти, вміння працювати в групі.

Тип і різновид уроку — вивчення, інтерпретація твору.

Теоретико-літературні поняття: легенда (повторення), філософська поезія.

Літературно-мистецькі зв'язки: образотворче мистецтво, музичне мистецтво (М. Лисенко. "Я не кляв тебе, о зоре", П. Майборода. "Не минай з погордою").

Наочні засоби навчання: комп'ютер, репродукція картини Г. Клімта "Кохання", ілюстрація до твору В. Євдокименка.

Варіативне домашнє завдання: оформлення робіт, виконаних у групах за допомогою інформаційних технологій + представити результати пошукової діяльності "Пісенна ритміка в поезіях Франка" + повторити відомості з теорії літератури (жанрові та ритмомелодичні особливості поезій).

II. Модель уроку-заняття з літератури

Композиція та сюжетно-змістові лінії літературної освіти школярів

Зачин уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

*Так, ти одна моя правдивая любов,
Та, що не суджено в житті їй вдовольнитися;
Ти найтайніший той порив, що будить кров,
Підносить груди, та ба — ніколи не сповнитися.*

І. Франко

*Когда Катулл на смертном ложе
Не мог уж вымолвить ни слова,
Внимала Лесбия другому,
Что о любви шептал ей снова.*

Андре Ади

Прослуховування уривків музичних творів

Звучить пісня на слова І.Франка "Не минай з погордою".

— Як слова пісні перегукуються зі словами епіграфів?

— Так, слова кохання вічні, як і саме життя, немає і не буде їм кінця... Але разом з появою кохання виникають і турботи, і хвилювання, і журба, і розчарування, і лихо. Кохання збільшує в серцях людей радість і нещастя, щастя і горе. Кохання — потужний психологічний підсилювач сприймання життя. Людина, яка покохала, пізнала любов, бачить у житті більше краси, радості, досконалості, добра та світла, ніж ті, які не кохали. Митці, натхненні коханням, здатні створити чудові твори, перелити свої почуття в звук, фарбу, слово, а через них — в іншу людину (читача, слухача, спостерігача). Любов — найбільше щастя на землі.

Основна частина

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань

— Сформулюйте тему уроку, читацькі завдання.

2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності

— Визначте, яку найближчу перспективу окреслите для себе?

— Яких цілей необхідно досягти, щоб вона здійснилась?

3. Умотивування наступної діяльності вчителем і школярами

— "Любов — це мрія, — так пояснює це почуття В. Соловйов у своїй статті "Смисл кохання", — що тимчасово оволодіває нашою сутністю і зникає, так і не реалізувавшись". Виникає запитання: чи здійсненна ця мрія? На думку автора, з одного боку — не здійсненна, бо любов — почуття не досконале: "вона існує у своєму зачатті, але поки що не насправді". З іншого боку — людина має необмежені можливості в часі для трансформації цього почуття, тобто згодом мрія може здійснитись. Щоб наблизитись до розв'язання цієї дилеми, варто ознайомитись із філософським твором І.Франка "Легенда про вічне життя".

4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань

— Європейські мислителі були переконані, що філософія приносить користь тим, що дає можливість говорити будь з ким. Отже, під час сьогоденного уроку, сподіваюсь, будуть працювати всі учні.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

1. Підготовка до сприйняття художнього твору

— Любов — найбільше щастя на землі. Якби щастя можна було купити, хто готовий заплатити за нього повну ціну? Якою вона б була?

— Так, ціною могло б стати людське життя. Неповторне і звичне, радісне і сумне, сповнене глибоких переживань, солодке як мед і гірке як полин.

Люди, їх мільйони... всі вони зовсім різні і чимось неповторні. Вони, мов ті зорі на небі, що горять своєрідним світлом. За православною вірою, земне життя для людини — це час, який призначений для каяття. Людина повинна пам'ятати, що на Землі вона в тимчасовому вигнанні, і повернеться в землю, з якої її створено. Усі кола страждань людина проходить з метою досягнення вічного життя. Наші земні діяння нічого не варті для вічності. Смерть — свого роду кара, доказ того, що кожна людина грішна. Лише молитва праведного здатна інколи зупинити шаблю смерті та відстроцити її час.

а) Заповнення понятійно-термінологічного поля учня-читача. Вивчення теоретико-літературних понять

— Пригадайте, що таке філософська лірика, легенда.

— Зіставте своє визначення з тлумаченням, вміщеним у посібнику "Українська література у схемах і таблицях".

Філософська лірика — виражальний рід літератури, що містить здебільшого роздуми про сенс людського життя.

Легенда — один із жанрів не казкової народної прози, в основі якої диво, фантастичний образ або уявлення, яке сприймається оповідачем як достовірне. Водночас сюжет легенди базується на реальних або допустимих фактах; легендарний герой може мати свій праобраз у реальному житті, в історичній дійсності.

Робота учнів з електронною енциклопедією.

а) Пояснення незрозумілих слів

— Одним із таких героїв, який зустрічається в легенді, є О. Македонський. Що вам відомо про нього з історії?

— Підготуйте усне повідомлення, опрацювавши теоретичний матеріал за електронною енциклопедією, розгляньте портрет О. Македонського. Якою людиною, на вашу думку, був полководець?

б) Повідомлення історичних відомостей для розуміння тексту з мультимедійним супроводом

Олександр Македонський (Олександр III Великий) (356, Македонія — 13 червня 323 до н.е., Вавилон), цар Македонії з 336 року, великий полководець, що створив найбільшу державу Старого світу. Будучи спадкоємцем македонського царя, Олександр отримав прекрасну для свого часу освіту. Його вихователем з 13 років був Арістотель. Улюбленими творами були праці Гомера. Військову підготовку пройшов під керівництвом батька. В юні роки продемонстрував здібності до бойового мистецтва. У 338 році особисто брав участь у битві при Хероней, що позначилось на її фіналі на користь македонян.

Після загадкової смерті батька став царем. Головним своїм завданням він убачав здійснення походу на Схід. Щоб завоювати Персію, країну Ахеменідів, потрібно було не лише сильне військо, а й зусилля всієї Еллади. Йому вдалося сформувати греко-македонське військо. Еліту армії склали охоронці царя і македонська царська гвардія. Піхотинці носили бронзові лати, головною зброєю був спис. Олександр вдосконалив бойову тактику свого батька. Незважаючи на малочисельну армію (35 тис.), військо було добре озброєне і навчене. Населення народів, що знаходилось у перській неволі, сприймало військо Македонського як визволителів. Щоб зберегти владу на новій території, цар оголосив себе сином єгипетського бога Амона, тому він автоматично в очах єгиптян ставав законним правителем (фараоном). Іншим способом зміцнення влади стало переселення греків і македонян у підкорені країни.

Згодом військо Македонського завоювало Месопотамію. Переможці зайняли міста Вавилон, Сузу, Персеполь. Персія як держава припинила своє існування. Олександра було проголошено "царем Азії". Македонський намагався дотримуватись місцевих звичаїв, носив персидський царський одяг, одружився на бактрийці Роксані.

в) Розгляд анімаційної карти

— У легенді зустрічаємо куртизанку. Що означає це слово? (*Куртизанка — жінка легкої поведінки, яка має покровителя у вищому світі.*)

— Хто такий аскет? (*Людина, яка живе усамітненим праведним життям.*)

— З'ясуйте лексичне значення слова нірвана. (*Нірвана у буддизмі — стан забуття, звільнення від життєвих турбот, стан спокою.*)

— Олександр під час вступу до Вавилону ("ворота бога") обрав культ Мардука (напряв східної філософії) і зробив столицею своєї майбутньої світової держави. Зрозуміло, що філософія Сходу відрізняється від православної релігії. Що в розумінні цієї релігії є вічне життя?

г) Презентація пошукової роботи учнів за дже-релами Інтернет (індивідуальне завдання)

Пошуки безсмертя — своїми власними силами чи звертаючись до магів і заклять — це центральне, головне положення релігійного світу культу Мардука, а також даосизму. Найближча перспектива цього вчення — позбавлення від хвороб, продовження життя, омолодження. Пізніше навіть Чингис-хан намагався знайти еліксир вічного життя. Безсмертя за цією філософією розглядалось як матеріальне, отже не можна було сприймати безсмертя душі без безсмертя тіла. Прибічники релігії передбачали, що духи не можуть існувати без тілесної оболонки. Вважалося, що досягти безсмертя можуть лише люди чесні, сміливі, гуманні, вірні, відверті й ті, яких поважають інші. Усі решта могли не здійснювати пошук, їхня праця була б марною.

— Чи можемо сказати, що О.Македонський був саме тією людиною, яка заслуговувала на вічне життя? Чи здійснилась його мрія?

Читання напам'ять уривків творів учнями

V. Вивчення, аналіз, філософське інтерпретування художнього твору

— Чим аскет заслужив дар богині?

— Що, на вашу думку, символізує горіх?

— Золотий колір автором обраний не випадково.

Поясніть вибір І.Франка.

Розгляд ілюстративного матеріалу до твору

— Погляньте на ілюстрацію до легенди. Чому основних лише два кольори: блакитний і брунатний? На що вони вказують?

— Як В. Євдокименко зобразив богиню? (Богиня — ефемерна істота).

— Поясніть, чому художник саме так зобразив аскета?

— Чи вдалося передати сюжет на ілюстрації?

— Назвіть причину відмови аскета, доречність безсмертя. Як би ви вчинили на його місці?

— Як змінюється настрій під час читання? На скільки частин поділений текст? Назвіть складові сюжету.

— Ще з другої частини ми розуміємо, що персіянка — дівчина не добра. Завдяки чому досягається такий ефект?

— Символом чого вважають очі?

— Яку антитезу використовує автор для розуміння образу Роксани?

— Висловіть власну позицію з приводу вчинку дружини.

— Як зображено драматизм людських стосунків?

— Почуття закоханих — це таємниця двох, але ми дізнаємось її, піднімаючи завісу, що не завжди кохані відповідають взаємністю.

Розгляд мистецького матеріалу

— Розгляньте модерновий витвір мистецтва австрійського живописця Густава Клімта "Любов". Закохана пара ніби криється від усіх. Чому?

— Чому, на вашу думку, картина створена ніби з обрамленням? (Обрамлення — своєрідні куліси. Так досягається ефект підглядання.)

— З якою метою на задньому плані художник зобразив дитяче, жіноче, жакливі старечі обличчя?

— Які символи кохання використав художник?

— Продовжте речення:

Рожеві троянди — символ....

— Чи подібне кохання героїв картини до подій, зображених у творі?

— Алітерація та повтори створюють звукову інструментовку, тому легенда звучить як пісня. З якою метою вжито анафору?

— Поясніть слова царя:

Вічно жить у борні! Биться в сітях брехні!

День за днем! День за днем! Без кінця! Ні, ох, ні!

Не для нас, о богине, твій божеський дар!

Хоч над світом я цар, та над серцем не цар.

— Життя — борня, любов — брехня для героя. Чому митець об'єднує непокідвані поняття?

— Речення переважно короткі: "Вічно жить! О богине, се жарту, се сміх". Ліричний герой ніби поспішає викласти розповідь. Для підсилення драматизму вжито риторичні оклики. Про що хотів повідомити, попередити Македонський?

— Чи бажання відійти в інший світ — вихід зі становища, яке склалося?

— Що для вас суїцид?

— Як риторичні запитання допомагають зрозуміти провідну думку твору?

— У легенді втілена давня мрія народу про вічне життя, та чи влада, кошти допомагають її здійсненню?

— В якому випадку людина почуває себе щасливою?

Індивідуальна робота учнів за картками

— Поясніть твердження відомих людей. Чи згодні ви з ними?

Щастя — задоволення без каяття. (Л.Толстой)

Щастя — ідеал не розуму, а уяви. (Е.Кант)

Щастя — міцне здоров'я і погана пам'ять. (А.Швейцер)

Щастя не має порівняльного ступеня. (*Жорис де Брюйн*)

Щасливого життя не існує, є лише щасливі дні. (*А.Герцен*)

Щасливий той, хто тілом здоровий, душею вихований, природою багатий. (*Фалес*)

Пам'ятайте: для одних щастя посміхається, іншим — показує зуби. (*УНТ*)

— Чи є альтернативні думки?

— Зробіть висновок, що ж таке щастя?

— Чого навчає легенда?

— Визначте пафос, тему, ідею твору.

Художнє читання тексту легенди

— З'ясуйте авторське ставлення до зображуваних подій.

VI. Літературно-мистецька діяльність читачів: дослідно-пошукові завдання, творчі (усні й письмові) роботи

Завдання чотирьом групам учнів

Високий рівень. Компаративний аналіз поезії "Я не кляв тебе, о зоре" зі збірки "Зів'яле листя" і "Легенди про вічне життя".

Достатній рівень. Міні-твір "Сенс життя у філософському розумінні".

Середній рівень. Створення асоціативної моделі "Кольорова гама кохання".

Низький рівень. Усне висловлювання "Мої враження від прочитання художнього твору".

Презентація результатів діяльності груп учнів-читачів

V. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

1. Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника)

— Висловіть свої враження від почутого, прочитаного за творчістю І.Франка.

— Які висновки для себе робили?

— Продовжте речення:

Мене здивувало....

Я б ніколи не зміг (не змогла)....

Мені на уроці було..., тому що.....

2. Варіативні завдання домашньої читацької роботи

Кінцівка-розв'язка уроку

VI. Заключне слово-епілог словесника

Напевно кожному з вас хочеться жити щасливо, тому, вітаючи один одного зі святом, ми бажаємо здоров'я, щастя, довгих років життя. Який зміст поняття "жити щасливо"?

— Душа, не поспішай до вічного життя, але намагайся використати те, що стає можливим. (*Піндар*)

— Живи не як хочеться, а як можеться. (*Народна мудрість*)

— Наше життя — це те, що думаємо про нього. (*Римський Марк Аврелій*)

— Людина, яка думає тільки про себе і шукає свою вигоду в усьому, не може бути щасливою. (*Сенека*)

Нехай доля буде прихильною до вас і подарує всім щастя. Людське життя коротке і дається воно тільки раз. Кожний повинен намагатись прожити так, щоб не було соромно за марно прожиті роки. Саме від вас залежить майбутнє. Якщо буде важко в житті, скористайтесь духовним заповітом Матері Терези:

Життя — це можливість,

Скористайся ним.

Життя — це краса,

Милуйся нею.

Життя — це мрія,

Здійсни її.

Життя — це виклик,

Прийми його.

Життя — це повинність

Твоя насущна,

Виконай її.

Життя — гра,

Стань гравцем.

Життя таке чудове, не згуби його,

Це твоє життя,

Борись за нього!